ГОЛОДОМОР 1932-1933 РР. НА ЧЕРКАЩИНІ: СЛОВАМИ ОЧЕВИДЦІВ, МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

Голодомор 1932-1933 років - найтрагічніша сторінка нашої історії, яку за наслідками названо геноцидом українського народу. У пам'яті людській ця трагедія назавжди залишиться однією з найстрашніших сторінок минулого. Нині можна зустріти різні цифри втрат від голодомору: від 5 до 13 мільйонів осіб. А з урахуванням жертв внаслідок канібалізму, репресій, тифу, самогубств на грунті психічних розладів, повного фізичного виснаження, за приблизними підрахунками, голодомор забрав життя 14 мільйонів людей.

Смертність на селі значно перевищувала смертність у містах. Архівні матеріали свідчать, що голод фізично винищив не лише мільйони українців, а й десятки тисяч представників національних меншин. Ніяка статистика не спроможна передати глибини та масштабності морально-психологічних, соціально-економічних та політичних наслідків голодомору. Голод, який охопив близько 40 млн. осіб і тривав майже два роки, виник не внаслідок неврожаю чи стихійного лиха, а був організований штучно сталінським режимом[1].

Щодо причин, то вони уже очевидні: у ті часи українська національна свідомість була на вершині розвитку й набула загрозливих масштабів для тоталітаризму, розквітла національна інтелігенція, зросло значення України в загальносоюзних процесах. Селянство цьому також сприяло. Тому саме з цих причин було влаштовано терор голодом, щоб знищити саму українську національну ідею, підірвавши її соціальну базу, перетворивши селян, що вижили після голоду, на покірних людей. Оскільки політичну владу було зосереджено у Москві, це вирішило долю українців. Голод 1932-1933 рр. став відповіддю комуністичної московської влади на український культурно-політичний розвиток у межах СРСР[2, с. 40].

Географія смертності від голоду в Україні нерівномірна. Найменше постраждали північні регіони у першій половині 1932-го року. Суцільний мор в усіх областях протягом другої половини 1932-го та першої половини 1933-го років. Голодною смертністю вирізнялися села і райони, які мали економічну зумовленість, тобто впиралися в обсяги, терміни та методи хлібозаготівель. Таким регіоном стала і Черкащина. Документи свідчать, що весною 1932 р. на Черкащині голодували у багатьох селах. Зокрема, у травні 1932 р. на бюро Христинівського райкому партії констатувалося, що багато уповноважених замовчують дійсний стан речей - недоїдання в селах і про необхідність надання негайної продовольчої допомоги 939-ти колгоспам і 298-ми одноосібникам хоча б по 300 грамів хліба для кожного із 5405 душ. А у Звенигородському районі наявні факти людоїдства у селі Тарасівка.

Ми хочемо акцентувати увагу на 26 селах Маньківського району, Чекраської області, що постраждали внаслідок голоду 1932-1933 рр. У 1923 р. Маньківка увійшла до складу Буцького району, а в 1930 р. було

організовано перші колгоспи: «Перемога», ім. П.П. Постишева, ім. Г. І. Петровського, ім. Т. Г. Шевченка, «За краще життя», ім. В. В. Куйбишева. Саме колгосп «Перемога» був організований у селі Чорна Кам'янка, до якого увійшло й невеличке село Юрпіль – моя мала Батьківщина.

За всю історію існування Маньківки як населеного пункту, ще не було такої смертності та страждань як у роки голоду 1932-1933 рр. Архівні матеріали фонду Черкаської обласної адміністрації свідчать, що кількість смертельних випадків від голоду на території Маньківського району в порівнянні з минулим роком зараз різко збільшилася. У більшості випадків вмирають діти і похилого віку люди. Приведу кілька цифр про кількість голодаючих, опухлих та вмерлих од недоїдання:село Маньківка - пухлих, знесиленим від недоїдання - 400 людей. За два місяці вмерло 30 осіб, у тому числі - 23 колгоспники, в селі панує тиф; село Харківка - хворих, знесилених від недоїдання - 234 людей. Пухлих - 109 осіб; село Помийки - спухло від недоїдання 147 людей; село Полковниче - спухло 269 осіб, у тому числі - 94 дитини»[3, с.42].

З телеграми ЦК КП(б)У Київського обкому партії про надання допомоги окремим районам області зазначалося, що «потрібно надати допомогу в першу чергу таким районам, що перебувають в найбільш тяжкому стані по Київській області (тринадцяти районам)», у тому числі Буцькому (до складу якого входила Маньківщина). У спецповідомленні Київського обласного відділу ДПУ секретарю обласного бюро КП(б)У від 28 травня 1932 р. зазначалося, що уже зареєстровані в Буцькому районі перші випадки людоїдства. Із записки Київського обласного відділу ДПУ УСРР про кількість голодуючих районів та населених пунктів Черкащини ми бачимо, що на 1 березня 1933 р. голодували на Маньківщині: дорослих - 4366 осіб; дітей - 5854; кількість хворих - понад тисячу; пухлих - 856; померлих - 841 особа. В інформації Центрального Комітету КП(б)У від 14 березня 1933 р. зазначені наступні дані про смертність населення Маньківщини (колишній Буцький район): «По Букскому району голодает 3878 человек (в том числе лежит 3736 человек). За февраль и март умерло от голода 742 человека»[3, с. 44]. Ситуацію на початок 1933 р. можна зрозуміти зі спогадів очевидців Маньківщини. Огер Одарка з села Юрпіль згадувала, що «найстрашніше горе – це голод, їсти хотілось, а не було чого, збирали і їли бруньки з дерев, а також лободу і молочай, на полях весною 1933 р. шукали залишки буряків та кукурудзи, ризикуючи життям». Тільна Марія, жителька села Мала Маньківка згадує, що «забирали у нас все. Нічого не було ні їсти, ні одягнути чи взути. Картопля, правда, була. Не забирали. Напечуть картопляників, буряка натруть. Ото і їжа наша. Що таке хліб, не знали». Таких спогадів очевидців можна наводити багато, і ніхто не зможе залікувати ні фізичні, ні моральні рани цих людей[2, с. 760]. За період 1932-1933 рр. від голоду на Черкащині померло 154519 осіб, з них на Маньківщині - понад 4929 осіб. Голодомор охопив близько 741 населених пунктів, з них 29 - на Маньківщині. У багатьох селах Черкащини кількість померлих під час голоду перевищувала кількість загиблих у період Другої світової війни. Так,

у селі Заліське Тальнівського району від голоду померло 1100 осіб. У війні загинуло 152. У селі Лебедин Шполянського району відповідно 1665 і 700, у селі Чорна Кам'янка Маньківського району - 800 і 200[4, с. 1].

Отже, без належної оцінки Голодомору 1932-1933 рр. в Україні неможливо сьогодні уявити власну та історію Європи XX ст. Доречно нині говорити про глобальну соціогуманітарну катастрофу в історії людства, а не лише українства. Належну оцінку та рекомендації нашим сучасникам по вшануванню жертв цієї глобальної соціогуманітарної катастрофи дав у Посланні Папа Іоанн Павло II кардиналу Л. Гузару, Верховному архієпископу Львова для Українців у зв'язку з 70-ми роковинами Голодомору 23 листопада 2003 рр.:«...Мова йде про жахливий задум, здійснений з холодним розрахунком можновладцями тієї епохи... Досвід цієї трагедії повинен сьогодні керувати почуттями та діяльністю українського народу на шляху до злагоди та співпраці... Потрібно докласти зусиль до щирого та дійового примирення: саме у такий спосіб можна відповідно вшанувати жертви, які належать усьому українському роду... Будемо сподіватись, що з Божою допомогою, уроки історії допоможуть знайти тривкі спонуки до порозуміння, маючи на увазі конструктивне співробітництво, щоб спільно будувати країну, яка на кожному рівні розвиватиметься у гармонійний та мирний спосіб...».

Список використаних джерел

1. Трудова слава. Випуск: № 92 (9807). 28 листопада 2015 р.

2. Голодомор 1932-1933 років в Україні: документи і матеріали / Упоряд. Р.Я. Пиріг; НАН України. Ін-т історії України. - К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. - 1128 с.

3. Голод 1932-1933 років на Черкащині. Документи і матеріали / Державний архів Черкаської обл.; упоряд. Т.А. Клименко, С.І. Кононенко, С.І. Кривенко. - 132 Черкаси: 2002. – 224 с.

4. Державний архів Черкаської області, Р-5899, оп.17, спр. 9.